

บทที่ 5

ปัญหา เศรษฐกิจและสังคมอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลง
การใช้ที่ดินในเขตลาคกระบัง



ประชากรส่วนใหญ่ของลาคกระบังประกอบอาชีพการเกษตร แม้ว่าลาคกระบังจะมีฐานะเป็นเขตหนึ่งของกรุงเทพมหานคร แต่ลาคกระบังก็เป็นเขตคอกชนบท (rural-urban fringe) ที่มีความเป็นชนบทมากกว่าความเป็นเมือง ผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินย่อมมีโดยตรงต่อเกษตรกรรายย่อยเป็นหลัก เลี้ยงมิได้ อาจกล่าวได้ว่าชาวนาเป็นผู้ที่รับผลมากที่สุด ดังนั้นการสำรวจภาวะการณ์ของการเปลี่ยนแปลงตลอดจนปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจึงสมควรที่จะพิจารณาจากเกษตรกรก่อนอื่น ดังที่งานวิจัยในบทนี้กำลังดำเนินการอยู่ ต่อจากนั้นจึงจะพิจารณาผลโดยวงกว้างทั่วทั้งพื้นที่ เพื่อหาข้อสรุปของผลกระทบที่เกิดขึ้น (แผนที่ 21)

ข้อมูลที่จะนำมาวิเคราะห์เกี่ยวกับเกษตรกร เขตลาคกระบังในส่วนนี้เป็นข้อมูลขั้นปฐมภูมิ โดยนำจากการทำแบบสอบถามในช่วงระหว่างวันที่ 1 - 6 พฤษภาคม 2521 โดยมีกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเป็นครัวเรือนเกษตรกรจำนวน 120 ครัวเรือน ซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ในแขวงลำปลาทิวทั้งสิ้น สาเหตุที่เลือกเอาเกษตรกรในแขวงลำปลาทิวเป็นกลุ่มตัวอย่างมีดังนี้

1. จากการทำงานสนามและจากภาพถ่ายทางอากาศ ปรากฏว่าแขวงลำปลาทิวยังมีลักษณะกายภาพส่วนใหญ่เป็นชนบท
2. แขวงลำปลาทิวมีที่ตั้งอยู่บริเวณตอนกลางของเขตลาคกระบัง ดังนั้นจึงมีโอกาสสัมผัสอิทธิพลของพื้นที่ภายนอก อันได้แก่ พระนครหรือจังหวัดฉะเชิงเทรา เหมือนกับแขวงที่ออกไปทางตะวันออก หรือตะวันตกเกินไป จึงเหมาะที่จะเป็นตัวแทนของเกษตรกรลาคกระบังมากกว่าแขวงอื่น

3. ในปัจจุบันแขวงลำปลาตีวมีถนนตัดผ่านพื้นที่ ท่านอง เกี่ยวกับแขวง ลาคกระบั้งและแขวงสามประเวศ ซึ่งมีถนนที่ตัดขึ้นมาก่อน ปัญหา ของแขวงลำปลาตีวจึง เป็นการพบทวนปัญหาซึ่ง เกิดขึ้นแล้วใน 2 แขวงคังกลาว
4. เนื่องจากการปรับปรุง เส้นทางคมนาคมกำลังดำเนินต่อไปในแขวง ทัพยาว และแขวงชุมทอง ผลเสียที่เกษตรกรลำปลาตีวกำลัง ประ สบอยู่ อาจชี้แนะถึงปัญหาที่กำลังจะ เกิดต่อไปคือเกษตรกร ทัพยาว และชุมทอง อันอาจเป็นแนวทางวางนโยบายแก้ไขได้

ดังนั้นปัญหาของ เกษตรกรลำปลาตีวทั้งในคาน เศรษฐกิจหรือสังคม หรือ คานใดก็ตามที่แสดงออกมาให้เห็นย่อมจะเป็นปัญหาของ เกษตรกรลาคกระบั้งไม่ว่าจะ เป็นปัญหาที่เกษตรกรได้ประสบแล้ว หรือกำลังจะคงพบเห็นต่อไปถ้ารัฐบาลหรือหน่วย งานที่รับผิดชอบจะยังคงปล่อยให้เหตุการณ์ต่าง ๆ ดำเนินต่อไป

ลักษณะประชากรของ เขตลาคกระบั้ง

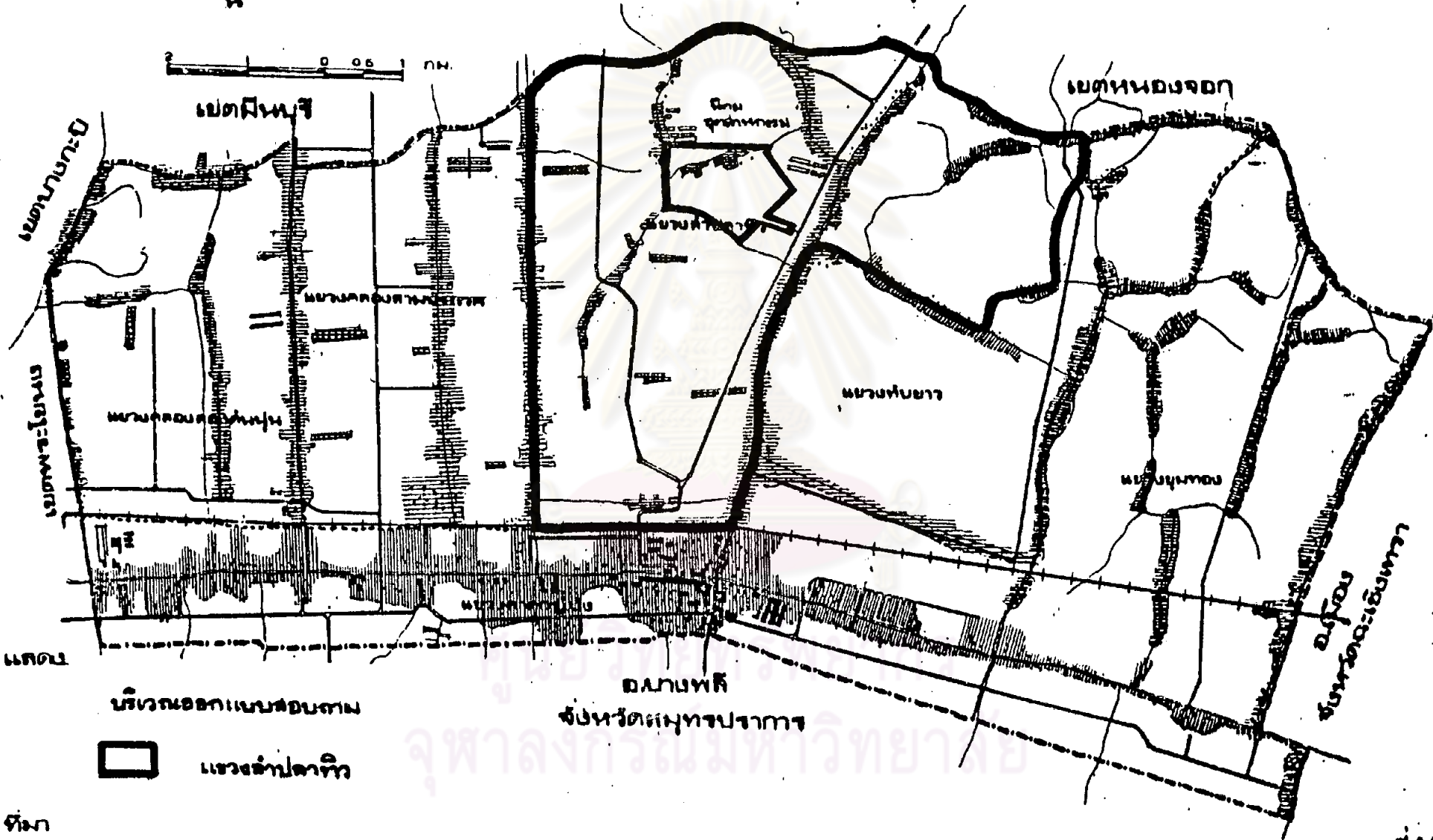
ก่อนที่จะวิเคราะห์ผลของการ เปลี่ยนแปลง จำเป็นจะต้อง เข้าใจ ลักษณะประชากรที่จะ เป็นผู้รับผิดชอบ เสียก่อน จากการ ออกแบบสอบถามซึ่งมีนิสัย เป็นผู้ใช้คำค่านั้น สามารถแสดงลักษณะประชากรของ เขตลาคกระบั้งดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร



0 05 1 กม.



เขต

บริเวณนอกแนวขอบตาม



แนวกำแพงเดิม

ที่มา

ตารางที่ 10

ภูมิสำเนาเดิมของ เกษตรกรในเขตลาคกระบัง

ภูมิสำเนาเดิม	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
อำเภอลาคกระบัง	84	70.0
อำเภอบางกะปิ	9	7.5
อำเภอพระโขนง	11	9.2
อำเภอบัวชุมวัน	1	0.8
อำเภอบางเขน	5	4.2
* จังหวัดในภาคกลาง (นอกเหนือจากกรุงเทพฯ)	8	6.7
+ จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	2	1.6
รวมครัวเรือนทั้งหมด	120	100.0

* จังหวัดในภาคกลาง = สมุทรสาคร ปทุมธานี สมุทรปราการ

+ จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ = นครพนม

ประชากรส่วนใหญ่ของ เขตลาคกระบังซึ่ง เป็น เกษตรกร เป็นชาวลาคกระบังโดยกำเนิด โดยเมื่อสอบถามถึงภูมิสำเนาเดิม จะมีเกษตรกรถึงร้อยละ 70 ที่มีภูมิสำเนาเดิมอยู่ในเขตลาคกระบังนั่นเอง รองลงมาเป็นอำเภอใกล้เคียงคือ พระโขนง ซึ่งมีจำนวน 9.2 เปอร์เซ็นต์ของครัวเรือนทั้งหมด นอกนั้นเป็นอำเภออื่นของพระนคร ได้แก่ บางกะปิ บางเขน และปทุมวัน อย่างไรก็ตามมีครัวเรือน

เกษตรกรประมาณ 8 เปอร์เซ็นต์มาจากต่างจังหวัด แต่ส่วนใหญ่คือร้อยละ 6.7 มาจากจังหวัดใกล้เคียงได้แก่ สมุทรปราการ ปทุมธานี และสมุทรสาคร ที่เหลือมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งปรากฏเป็นสัดส่วนน้อยมากคือ 1.6 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น

ตารางที่ 11

กลุ่มอายุของประชากรในเขตลาคกระบัง

กลุ่มอายุ	จำนวนประชากร	ร้อยละของจำนวน , ประชากรกลุ่มตัวอย่าง
0 - 4	42	4.2
5 - 9	81	8.3
10 - 14	129	13.0
15 - 19	144	14.6
20 - 24	114	11.5
25 - 29	126	12.7
30 - 34	48	4.9
35 - 39	42	4.3
40 - 44	36	3.6
45 - 49	27	2.7
50 - 54	54	5.5
55 - 59	39	3.9
60 - 64	51	5.2
65 ขึ้นไป	57	5.6
รวม	990	100.0

กลุ่มอายุของประชากรในเขตลาคกระบังซึ่งได้รับการสอบถามหัวหน้าครัวเรือน เกษตรกรกลุ่มใหญ่ที่สุดจะอยู่ในระหว่างอายุ 15 - 19 ปี ซึ่งมีอายุร้อยละ 14.6 ของประชากรที่ทำการสำรวจทั้งหมด รองลงมาได้แก่ กลุ่มอายุ 10-14 ปี กลุ่มอายุที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับสาม คือ ระหว่างอายุ 25 - 29 ปี อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาข้อมูล เป็นภาพรวมจะเห็นได้ว่าประมาณ 40 % ของประชากรมีอายุไม่เกิน 19 ปี และอีกประมาณ 20 % มีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป และประชากรที่มีอายุอยู่ระหว่าง 20-50 ปีจะมีอายุร้อยละ 40 ของประชากรที่ทำการศึกษา

ตารางที่ 12

จำนวนปีที่อาศัยอยู่ในลาคกระบัง

ปี	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
0-5	3	2.5
6-10	4	3.4
11-15	2	1.7
16-20	4	3.4
21-25	20	16.6
26-30	22	18.3
31-35	5	4.1
36-40	14	11.7
41-45	25	20.8
46-50	3	2.5
50 ปีขึ้นไป	18	15.0
รวมครัวเรือน	120	100.0

จากการสอบถามหัวหน้าครัวเรือนปรากฏว่า 89 เปอร์เซ็นต์ของ
 ชาวนาในลาคกระบ้งได้ประกอบอาชีพทำกินอยู่บนที่นาซาน เมืองกรุง เทพ ฯ แห่งนี้
 กว่า 20 ปีมาแล้ว และเกินกว่าหนึ่งในสามหรือจำนวน 38 เปอร์เซ็นต์อยู่กิน
 เกินกว่า 40 ปี และถ้าสำรวจรายละเอียดในจำนวนดังกล่าวก็จะพบว่ามีจำนวน
 ครัวเรือนถึง 15 เปอร์เซ็นต์ที่ประกอบอาชีพ ณ ลาคกระบ้ง เกินกว่า 50 ปีมาแล้ว

ตารางที่ 13

ลักษณะครอบครัว เกษตรกรในเขตลาคกระบ้ง

ลักษณะครอบครัว	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
ครอบครัวเดี่ยว	66	55.0
ครอบครัวขยาย	51	42.5
ครอบครัวเดี่ยว + ลูกจ้าง	3	2.5
ครอบครัวขยาย + ลูกจ้าง	—	
รวมจำนวนครัวเรือน	120	100.0

ครอบครัวเกษตรกรในลาคกระบ้ง เกินกว่าครึ่งเล็กน้อย (57 %) มีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว (Nuclear family) คือ ประกอบด้วยพ่อแม่ และลูก นอกนั้น เป็นครอบครัวขยาย (Extended family) คือ นอกจากพ่อแม่ ลูกแล้วยังอาจประกอบด้วยญาติพี่น้อง หลาน ฝ่ายเซตและฝ่ายสะโงทั้งในรุ่นเดียวกัน หรือในรุ่นที่เหนือหรือต่ำกว่าก็ได้ นอกจากนี้ยังปรากฏว่าครอบครัวชาวนาใน ลาคกระบ้งที่มีลูกจ้างพักอาศัยอยู่กินด้วยมีน้อยมากคือ 2.5 % เท่านั้น และเป็นลักษณะของครอบครัวเดี่ยวแต่อย่าง เดี่ยว

ตารางที่ 14

ขนาดครอบครัวของเกษตรกรในลาคกระบังในระยะเวลาที่ทำการศึกษา

ขนาดครอบครัว	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
ไม่เกิน 2 คน	—	—
3-5 คน	28	23.2
6-8 คน	53	44.4
9-11 คน	15	12.4
12-14 คน	18	15.0
14 คนขึ้นไป	6	5.0
รวมจำนวนครัวเรือน	120	100.0

ขนาดครอบครัวของชาวนาลาคกระบังส่วนใหญ่มีขนาดปานกลาง หรือ ปานกลางค่อนข้างใหญ่เมื่อเปรียบเทียบกับขนาดมาตรฐานของครอบครัวไทยซึ่งถือเอา ประมาณ 6 คน กล่าวคือ 44.4 % ของครัวเรือนที่ทำการศึกษามีขนาดครอบครัว อยู่ระหว่าง 6-8 คน และสัดส่วนรองลงมาคือขนาดครอบครัว 3-5 คน ซึ่งมีอยู่ 23.2 % นอกนั้นหรือประมาณ 32 % จะเป็นครอบครัวใหญ่คือตั้งแต่ 9 คนขึ้นไป

ตารางที่ 15

จำนวนบุตรของครอบครัวเกษตรกรในลาคกระบึง

จำนวนบุตร	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
ไม่เกิน 2 คน	2	1.7
3-5 คน	42	35.0
6-8 คน	48	40.0
9-11 คน	17	14.2
12-14 คน	7	5.8
14 คนขึ้นไป	4	3.3
รวมจำนวนครัวเรือน	120	100.0

จากการสำรวจปรากฏว่าประมาณ 60 % ของครัวเรือนเกษตรกรในเขตลาคกระบึงมีบุตรเกินกว่า 6 คนขึ้นไป ซึ่งนับว่าเป็นจำนวนมากและเกินกว่าจำนวนมาตรฐานการมีบุตรตามแนวนโยบายการวางแผนครอบครัวของประเทศไทย ซึ่งแนะนำให้ครอบครัวไทยมีบุตรไม่เกิน 2 โดยที่อัตราส่วนของครอบครัวในเขตลาคกระบึงซึ่งมีบุตรไม่เกิน 2 คน มีอยู่เพียงร้อยละ 1.7 เท่านั้น

ตารางที่ 16

การโยกย้ายของสมาชิกในครัวเรือนในรอบ 3 ปีที่ผ่านมา

การโยกย้าย	ครัวเรือนที่มีประสบการณ์การโยกย้าย		จำนวนประชากรที่โยกย้าย	
	จำนวนเต็ม	ร้อยละของครัวเรือนกลุ่มตัวอย่าง	จำนวนเต็ม	ร้อยละของประชากรที่โยกย้าย
ย้ายเข้า	4	3.3	6	7.7
ย้ายออก	38	31.7	72	92.3

ในรอบ 3 ปีที่ผ่านมา ประชากร เกษตรของลาดกระบังร้อยละ 35 ต่างมีประสบการณ์ในการโยกย้ายของสมาชิกในครอบครัว ปรากฏว่า เกือบจะทั้งหมดของครอบครัวที่มีผู้โยกย้าย จะมีสมาชิกย้ายเข้าครัวเรือนที่สมาชิกย้ายออกมีอยู่ถึง 31.7 % ของครัวเรือนกลุ่มตัวอย่าง ขณะที่ครัวเรือนที่มีสมาชิกย้ายเข้ามีอยู่เพียง 3.3 % เมื่อสำรวจจำนวนประชากรที่ย้ายออกจะมีอยู่ถึง 72 คน หรือ 92.3 % ของประชากรที่ทำการอพยพโยกย้าย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 17

การศึกษาของประชากรในเขตลาคกระบึง

ระดับการศึกษา	จำนวนประชากร	ร้อยละ
ไม่ได้เรียน	84	10.7
ไม่เกิน ป.4	495	62.9
ป.5 - ป.7	123	15.7
มศ. 1-3	54	6.9
มศ. 4-5	-	-
อาชีวศึกษา-ต่ำกว่าปริญญาตรี	30	3.8
สูงกว่าปริญญาตรี	-	-
รวม	786	100.0

- * ไม่นับผู้ที่กำลังที่จะเข้าเรียนในสถานศึกษาและผู้ที่กำลังเรียนอยู่
 $990 - 786 = 204$

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เกษตรกรลาคกระบั้งและบุตรหลานโดยทั่วไปยังมีความรู้น้อย คือ ประมาณร้อยละ 90 ใ้รับการศึษาไม่เกิน ป.4 หรือมัธยม 3 ในจำนวนนี้จะมี ผู้ที่ใ้ศึกษาะหว่าง ป.1 - ป.4 อยู่ 62.9 % และเกษตรกรที่ใ้เข้าเรียนเลย มีอยู่ถึง 10.7 % สถิติคังกล่าวนี้ใ้มีใ้ผู้ใ้ใ้ยังไม่ถึงที่ใ้จะเข้าเรียนในสถานศึษา และผู้ใ้กำลังเรียนอยู่ เพราะใ้ยังหาขอสรุ้การศึษาใ้ได้ คังนั้นใ้มีผู้ใ้ใ้ใ้ การสำรวจเป็นจำนวน 786 คน

บทวิเคราะห์ลักษณะประชากรของเขตลาคกระบั้ง

อาจกล่าวใ้ว่าประชากรส่วนใหญ่ของเขตลาคกระบั้ง จังหวัดพระนคร เป็นชาวนา มีพื้นเพภูมิลำเนาคังเดิมอยู่ในเขตลาคกระบั้งนั้นเอง ส่วนใหญ่แล้วอยู่อาศัย เกินกว่า 20 ปีขึ้นไป และมีเป็นจำนวนมากเกินกว่า 50 ปี ประชากรประมาณ 40 % ขึ้นไปเป็น เยาวชนทั้งที่ใ้เป็นวัย เด็ก เล็กและวัยรุ่น ครอบครัว้เกินกว่าครึ่งหนึ่ง เล็กน้อย เป็นครอบครัว้เดี่ยว นอกนั้นเป็นครอบครัว้ขยาย และใ้ปรากฏว่ามีการมีลูกจ้างอยู่กิน รวมควยในครอบครัว้ เป็นลักษณะกรรมคทาหรือกระทำใ้โดยใ้ไป ครอบครัว้มีขนาดปาน กลางหรือปานกลางค่อนข้างใหญ่ คือ ประมาณ 6-8 คน ใ้ย่างไรก็ตาม จากแบบสอบถามปรากฏครอบครัว้เกษตรกร เหล่านีใ้ใ้ใ้มีบุตรมาก คือ ประมาณร้อยละ 40 มีบุตร 6 - 8 คน แต่เมื่อตรวจสอบภาวะการโยกย้ายของสมาชิกในครัว้เรือนใ้พบว่า ใน รอบ 3 ปีที่ใ้ผ่านมาใ้มีการย้ายออกกันมากถึงร้อยละ 32 ของครัว้เรือนเกษตรกร จึงเป็น สาเหตุใ้ใ้ขนาดของครัว้เรือนเล็กลง นอกจากนี้แล้วเกษตรกรและบุตรหลานโดยใ้ไปใ้มีความรู้น้อย คือ ไม่เกินชั้นประถมปีที่ 4 ลักษณะของประชากรโดยใ้ไปใ้จึงอาจ สรุ้ใ้ว่า เป็นลักษณะสังคมชนบททั้ง ๆ ที่คังอยู่ในเขตการบริหารของกรุงเทพมหานคร

ลักษณะทาง เศรษฐกิจของประชากรใน เขตลาคกระบัง

ลักษณะทาง เศรษฐกิจของประชากรบนพื้นที่อาจทำให้เห็นได้ความผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงการไรที่ดินจะเป็นปัญหาต่อประชากรหรือไม่ มากน้อยเพียงไร ข้อมูลที่จะชี้ภาวะทาง เศรษฐกิจจึงถูกนำมาศึกษาดังต่อไปนี้

ตารางที่ 18

การกระจายอาชีพของประชากรอายุ 11 ปีขึ้นไปในเขตลาคกระบัง

อาชีพ	จำนวนประชากร	ร้อยละ
การ เกษตร	574	74.6
ค้าขาย	15	2.0
กรรมกร	33	4.3
การขนส่ง	18	2.3
บริการและสันตนาการ	3	0.4
ทหาร/ตำรวจ	10	1.3
ข้าราชการ (ที่ไม่ใช่ทหาร-ตำรวจ)	39	5.1
ช่างฝีมือ	21	2.7
รับจ้าง	36	4.7
ยังหางานทำอยู่	8	1.0
อื่น ๆ	12	1.6
รวม	769	100.0

ตารางที่ 18 แสดงถึงการกระจายอาชีพ หรือกิจกรรมทาง เศรษฐกิจ อันก่อให้เกิดรายได้แก่ครอบครัว โดยศึกษาจากประชากรที่มีอายุ 11 ปีขึ้นไป โดยถือว่าประชากรที่อายุต่ำกว่านั้นยังไม่สามารถจะประกอบกิจกรรมทาง เศรษฐกิจได้ ในครัวเรือนของ เกษตรกรตามที่ได้มีการสอบถามปรากฏว่าอาชีพส่วนใหญ่คือ การ เกษตร นอกจากนั้นมีเป็นจำนวนอย่างละ เล็กจะกระจายกันไป ในอาชีพค้าขาย กรรมกร การขนส่ง บริการและสินทนากการ ทหาร/ตำรวจ ข้าราชการ ช่างฝีมือ งานรับจ้าง ตลอดจนยังหางานทำอยู่ อย่างไรก็ตามสัดส่วนรองลงมาจากอาชีพการ เกษตรก็คือเป็น ข้าราชการ ซึ่งมีอยู่ 5.1 % จากการสนทนาปรากฏว่าส่วนใหญ่ เป็นข้าราชการชั้นผู้น้อย อาทิ เสมียนหรือนักการ ในสถาบัน เทคโนโลยีพระจอมเกล้า วิทยาเขตลาดกระบัง เป็นที่น่าสังเกตว่าอาชีพรองลงมาอีกก็คือ การรับจ้างทำงานบ้านในแขวงลาดกระบัง และอาชีพกรรมกร โรงงานซึ่งกำลังก่อตั้งมากขึ้นใน เขตลาดกระบัง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 19

ขนาดพื้นที่ถือครองของครัวเรือนเกษตรกร

ขนาดพื้นที่	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
ไม่เกิน 20 ไร่	33	27.5
20 ไร่ - 40 ไร่	38	31.7
40 ไร่ - 60 ไร่	31	25.8
60 ไร่ - 80 ไร่	12	10.0
80 ไร่ - 100 ไร่	6	5.0
100 ไร่ขึ้นไป	-	-
รวม	120	100.0

เกษตรกรของเขตลาคกระบังส่วนใหญ่มีพื้นที่ถือครองขนาดเล็ก กล่าวคือ ร้อยละ 31.7 มีที่ทำกินอยู่ในระหว่าง 20 - 40 ไร่ และที่ไม่เกิน 20 ไร่ก็มีอยู่ถึง 27.5 % ส่วนครัวเรือนที่มีพื้นที่ถือครองตั้งแต่ 60 ไร่ขึ้นไปมีอยู่เพียง 15 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น

ตารางที่ 20

ประเภทการถือครองที่ดินของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกร

ประเภทการถือครอง	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
เจ้าของที่ดิน	28	23.3
ผู้เช่าบางส่วน	21	17.5
ผู้เช่าทั้งหมด	66	55.0
ไม่มีที่ทำกิน (เป็นลูกจ้าง)	5	4.2
รวม	120	100.0

นอกจากจะมีพื้นที่ถือครองขนาดเล็กแล้ว ชาวนาลาดกระบังส่วนใหญ่ยังเป็นผู้เช่าที่ทำกิน จากข้อมูลที่ได้จากการสำรวจปรากฏว่าร้อยละ 55 ไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินเลย คือ คง เป็นผู้เช่าทั้งหมด และ 17.5 % เช่าแต่เพียงบางส่วน ประมาณ 23 เปอร์เซ็นต์ของเกษตรกรทั้งหมด จึงจะเป็นเจ้าของที่ดินบนพื้นที่ถือครองของตนเอง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 21

ผู้ใหญ่ที่กินแก๊สเกษตรกรในเขตลาคกระบัง

	จำนวน	ร้อยละ
ญาติพี่น้อง	15	17.2
เพื่อนบ้าน	10	11.5
เจ้าของที่ดินในตลาคลาคกระบัง	13	15.0
เจ้าของที่ดินในกรุงเทพฯ	42	48.3
อื่น ๆ	7	8.0
รวม	87	100.0

สำหรับ เกษตรกรผู้ซึ่งต้องเช่าที่ดินจะทำกินจะปรากฏว่าผู้ใหญ่ที่เช่าสวนใหญ่คือประมาณร้อยละ 48.3 ไ้เช่าที่ดินกับเจ้าของที่ดินในกรุงเทพฯ รองลงมาได้แก่ญาติพี่น้อง คิดเป็นร้อยละ 17.2 เจ้าของที่ดินในตลาคลาคกระบังร้อยละ 15 และจากเพื่อนบ้านร้อยละ 11.5 นอกจากนั้นแล้วในประเภทอื่น ๆ 7 % ได้แก่ การเช่าที่ดินของวัด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 22

ที่มาของการมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน

ที่มา	จำนวน	ร้อยละ
ได้รับมรดก	50	84.8
ลกหนี้ลูกจ้าง ชื้อ	9	15.2
รวม	59	100.0

ตารางที่ 22 แสดงให้เห็นว่าผู้ที่เป็นเจ้าของที่ดินนั้น จำนวนครัวเรือนเกินกว่าสามในสี่ คือ ร้อยละ 84.8 ได้รับมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษ ส่วนที่เหลือ นอกนั้นได้เป็นกรรมสิทธิ์จากการซื้อหาของตนเอง ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนส่วนน้อย คือ 15 % เท่านั้น

ตารางที่ 23

ปริมาณที่ดินถือครองของ เกษตรกรในเขตลาคกระบัง

ปริมาณที่ดิน	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
มากขึ้น	15	12.5
น้อยลง	33	27.5
เท่าเดิม	72	60.0
รวม	120	100.0

เท่าเดิม มีความต้องการจะเช่าที่ดินเพิ่มขึ้น แต่หาเช่าไม่ได้

เมื่อสอบถามถึงปริมาณที่ดินถือครองของ เกษตรกรไม่ว่าจะเป็นผู้ที่มีกรรมสิทธิ์เป็นเจ้าของที่ดินเอง หรือผู้เช่าที่ทำกินก็ตาม ส่วนใหญ่หรือร้อยละ 60 จะมีปริมาณที่นาเท่าเดิม แต่ประมาณหนึ่งในสี่หรือ 27.5 % จะมีที่ดินลดลง และนอกนั้นมีที่นาเพิ่มขึ้น เกษตรกรซึ่งมีที่ดินลดลงแจ้งกว่า เนื่องจากเป็นผู้เช่าที่นา และภายหลังเจ้าของที่นาไม่ให้เช่าอีกต่อไป ผู้ที่มีที่นามากขึ้นมักได้มาจากการซื้อหาเพิ่มเติม ส่วนชาวนาซึ่งมีที่ดินเท่าเดิมมีความต้องการเช่าที่นาเพิ่มขึ้น แต่ไม่สามารถจะกระทำได้อีกเนื่องจากเจ้าของที่นาไม่เปิดโอกาสให้เช่าที่นาต่อไป

ตารางที่ 24

ปริมาณผลผลิตของ เกษตรกรในระยะ เวลาประมาณ 5 ปีที่ผ่านมา

ปริมาณผลผลิต	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
เพิ่มขึ้น เป็นส่วนมาก	9	7.5
ลดลง เป็นส่วนมาก	74	61.7
ขึ้น ๆ ลง ๆ	31	25.8
คงเดิม	6	5.0
รวม	120	100.0

ในระยะ เวลา 5 ปีที่ผ่านมาปริมาณผลผลิตของ เกษตรส่วนใหญ่จะลดลง ทั้งนี้จากการยืนยันของ เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนถึงร้อยละ 61.7 ที่ลดลงมา จะมีปริมาณผลผลิตขึ้น ๆ ลง ๆ เนื่องจากปัจจัยธรรมชาติและปัจจัยอื่น ๆ ซึ่งจะนำมากล่าวไว้ใน เรื่องของปัญหาในการประกอบอาชีพและการ เกษตร มีครัวเรือนที่มีผลผลิตเพิ่มขึ้น เป็นส่วนมาก เช่นเดียวกัน แต่มีเป็นจำนวนน้อยหรือร้อยละ 7.5 นอกจากนั้น เกษตรกรจะมีปริมาณผลผลิตที่คงเดิม

ตารางที่ 25

ภาวะการ เงินของ เกษตรกรในเขตลาคระบึง

ภาวะการ เงิน	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
มีปัญหาการเงิน	93	77.5
ไม่มีปัญหาการเงิน	21	17.5
ไม่ระบุ	6	5.0
รวม	120	100.0

ตารางที่ 25 จะแสดงผลต่อเนื่องสอดคล้องจากตารางที่ 24 กล่าวคือ เกษตรกรส่วนใหญ่มีปริมาณผลผลิตลดลง ซึ่งน่าจะทำให้เกิดปัญหาการเงินตามมา เพราะปรากฏว่าครัวเรือนเกษตรกร จำนวน 77.5 เปอร์เซ็นต์ มีปัญหาเกี่ยวกับการเงิน ซึ่งหมายถึงการมีรายได้น้อยหรือขาดรายจ่าย ทำให้เกษตรกรอยู่ในภาวะที่ยากจน ส่วนที่ระบุว่าไม่มีปัญหาเกี่ยวกับการเงิน เฉพาะนี้มีอยู่ร้อยละ 17.5 และอีก 5 เปอร์เซ็นต์ไม่ต้องการจะตอบปัญหาเกี่ยวกับการเงิน

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย



ตารางที่ 26

สาเหตุปัญหาการเงินของเกษตรกรในเขตลาคกระบึง

สาเหตุ	จำนวน	ร้อยละของจำนวน ครัวเรือนกลุ่มตัวอย่าง
รายได้ลดลง	66	55.0
รายจ่ายเพิ่มขึ้น	72	60.0
ที่ทำกินลดลง	6	27.5
สมาชิกในครอบครัวเพิ่มขึ้น	6	5.0
อื่น ๆ	9	7.5
รวม	—	—

แต่ละครัวเรือนอาจมีสาเหตุมากกว่า 1

เมื่อสอบถามถึงสาเหตุในการที่เกษตรกรประสบปัญหาทางการเงิน ส่วนใหญ่จะระบุว่าเนื่องมาจากรายจ่ายเพิ่มขึ้นและรายได้ลดลง และสาเหตุที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ที่ทำกินลดลง ครัวเรือนอาจจะระบุสาเหตุใดสาเหตุหนึ่ง แต่เพียงอย่าง เดียวหรืออาจจะมีหลายสาเหตุก็ได้ โดยทั่วไปแล้วเกษตรกรลาคกระบึง จะมีปัญหาการเงินเนื่องมาจากรายจ่ายเพิ่มขึ้นโดยคิดเป็นครัวเรือนร้อยละ 60 รายได้ลดลงร้อยละ 55 ที่ทำกินลดลงร้อยละ 27.5 ส่วนสมาชิกในครอบครัวที่เพิ่มขึ้นนั้นมีเกษตรกรเพียงร้อยละ 5 ถือว่าเป็นสาเหตุแห่งปัญหาการเงิน นอกนั้นเป็นปัญหาปลีกย่อยอื่น ๆ

ตารางที่ 27

ความต้องการที่จะขายหรือให้เช่าที่ดินของเกษตรกรผู้เป็นเจ้าของที่ดิน

ความต้องการ	จำนวน	ร้อยละ
ต้องการขาย	15	25.5
ต้องการให้เช่า	6	10.2
ไม่มีความต้องการขายหรือให้เช่า	38	64.3
อื่น ๆ	59	100.0

ตารางที่ 27 แสดงให้เห็นว่าแม่เกษตรกรส่วนใหญ่ของลาคกระบึง จะประสบกับความยากจนและปัญหาการเงิน แต่เกษตรกรร้อยละ 64.3 ไม่มีความต้องการที่จะขายหรือให้เช่าที่ดินของตน มีจำนวนประมาณหนึ่งในสี่ยอมรับว่าต้องการขายที่ทำกิน ขณะที่จำนวนอีก 10 เปอร์เซ็นต์ต้องการแค่เพียงให้เช่าที่ดินเท่านั้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทวิเคราะห์ภาวะทางเศรษฐกิจของชาวนาลาดกระบัง

ชาวนาลาดกระบังมีที่ทำกินขนาดเล็ก คือ ส่วนใหญ่ไม่เกิน 40 ไร่ ในระยะเวลาที่ผ่านมาประมาณสามปีในสิ่งที่ระบุว่า ครอบครัวของคนมีปัญหาการเงิน กล่าวคือ รายจ่ายจะเพิ่มขึ้นในขณะที่รายได้นั้นลดลง ซึ่งรายได้ที่ลดลงนั้นสรุปได้ว่า เนื่องมาจากปริมาณผลผลิตที่มีปริมาณขึ้น ๆ ลง ๆ และลดลง เป็นส่วนมาก นอกจากนี้แล้วสาเหตุที่ทำให้ชาวนามีความยากจนลงกว่าเดิมก็เนื่องมาจากที่ทำกินลดลงด้วย คราวเรือนประมาณหนึ่งในสี่ถือว่า การที่ทำกินมีขนาดเล็กลง เป็นผลกระทบถึงภาวะเศรษฐกิจของคนโดย การประกอบอาชีพมา เกษตรกรประมาณร้อยละ 12 เท่านั้นที่มีที่ทำกินเพิ่มขึ้น เกือบทั่วไปจะมีที่นาคงเดิมหรือลดลง ชาวนาจำนวนน้อยกว่า 25 % มีที่ทำกิน เป็นของครอบครัว ประมาณ 70 เปอร์เซ็นต์ของครัวเรือน เกษตรกรคง เขาที่ทำกินซึ่งอาจจะ เขาทั้งหมัดหรือ เขา เป็นเพียงบางส่วน และจำนวนนอกนั้น เป็นชาวนามีฐานะ เป็นเพียงลูกจ้าง เพราะไม่สามารถแบกแจะ เขาที่ดินได้ ผู้ให้เขา ที่ดินจะเป็นคนหนึ่งที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ เป็นผู้ให้เขา เกือบจะครึ่งหนึ่งของที่นา ซึ่ง เกษตรกรทำกินอยู่ ผู้ให้เขารายใหญ่อีกประเภทหนึ่งคือ เจ้าของที่ดินซึ่งอาศัยอยู่ใน ลาดลาดกระบัง ผู้ให้เขาเหล่านี้มีไม่มากรายนัก แต่ละราย เป็น เจ้าของที่ดินผืนใหญ่ คั้งนั้น เมื่อ เจ้าของที่ดินคั้งกล่าวตัดสินใจ เปลี่ยนกรรมสิทธิ์ที่ดินซึ่ง เป็นสิ่งที่นิยมกระทำกัน อยู่ เนื่องจากราคาที่ดินในเขตลาดกระบังกำลัง เพิ่มสูงขึ้นทุกวัน การใช้ที่ดินที่ย่อม จะ เปลี่ยนไปควย ส่วนใหญ่จะกลายเป็นที่ดินจัดสรรรอที่จะ เปลี่ยนแปลง เป็นที่อยู่อาศัย สำหรับ "ชาวลาดกระบังใหม่" ซึ่งใคร่แก่ ผู้ที่มีภมิลำเนาคั้งเดิมในใจกลาง เมืองกรุง- เทพ ฯ หรือจังหวัดอื่น เนื่องมาจากในปัจจุบันนี้ การ เดินทางจากลาดกระบัง เขาสู ใจกลาง เมืองกรุง เทพ ฯ สามารถทำได้สะดวก ผู้ที่ักอาศัยอยู่ในลาดกระบังจึง สามารถที่จะ เดินทางไปทำงานหรือเดินทางมายังสถานศึกษาที่อยู่ใน เขตอื่นของกรุง เทพ ฯ ครั้นในลักษณะของการ เดินทาง เขาไปเยือนกลับได้ ยิ่งไปกว่านี้ที่ดินบางสวนยัง ถูกขายให้กับราชการ เพื่อใช้ เป็นที่ดินในโครงการ เมืองใหม่และนิคมอุตสาหกรรม ภาวะ

การณืเช่นนี้จะทำให้ที่ทำงานของชาวนาหมดไป และเมื่อพิจารณาาร่วมกับข้อมูลการกระจายอาชีพของประชากรในครัวเรือนเกษตรกรแล้ว (ตารางที่ 18) อาชีพหลักของเกษตรกรตลอดจนบุตรหลานก็คือ การทำนา แมสมาชิกในครัวเรือนจะประกอบอาชีพอื่นอันเป็นรายได้มาสูครอบครัวแต่ก็มีเป็นจำนวนน้อยและเป็นอาชีพที่ใคร่บดคอบแทนทางด้านการเงินค่า เช่น การเป็นข้าราชการชั้นผู้น้อย ลูกจ้าง หรือกรรมกร เป็นต้น และเมื่อกำถึงลักษณะประชากรคั้งที่วิเคราะห์ไปแล้ว ผลจะปรากฏทันทีว่าหากลาคกระบั้งยังคงมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากภาคการเกษตรมาเป็นภาคเมือง ผู้ที่จะประสบความสำเร็จมากที่สุด คือ ชาวนาลาคกระบั้ง เพราะมีความร่นอย และสวนใหญ่จะมีบุตรมาก การที่หัวหน้าครัวเรือนจะหันไปประกอบอาชีพอื่นยอมทำได้ยาก ขณะเดียวกันลูกหลานชาวนาก็ไม่สามารถก็ไม่สามารถจะมีที่ทำงานเพิ่มขึ้น เป็นของตนเองได้ เมื่อภาวะทางเศรษฐกิจอยู่ในสภาพยากจน เช่นนี้จึงเกิดการเคินทาง เขาสูกรุง เทพ ฯ ของลูกหลานชาวนา เพื่อหางานทำต่อไป อย่างไรก็ตามแมชาวนาลาคกระบั้งจะประสบปัญหาคั้งกล่าว หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรที่เป็นเจ้าของที่ดินเอง สวนมากก็ไม่มีความต้องการจะขายหรือให้เช่าที่ทำงานของตน

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทัศนคติของชาวนาลาดกระบัง เกี่ยวกับอาชีพ

การสำรวจทัศนคติของชาวนาเกี่ยวกับความต้องการ เปลี่ยนอาชีพของ
คนสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมและสภาพสังคมของชาวนาอันสอดคล้องกับภาวะทาง เศรษฐกิจ
และข้อเท็จจริงทางประชากรดังนี้

ตารางที่ 28

ความต้องการที่จะ เปลี่ยนอาชีพของ เกษตรกรในเขตลาดกระบัง

ความต้องการ	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
ต้องการ เปลี่ยนอาชีพ	21	17.5
ไม่ต้องการ เปลี่ยนอาชีพ	94	78.3
ไม่แน่ใจ	5	4.2
รวม	120	100.0

เกษตรกรหัวหน้าครัวเรือนประมาณ 3 ใน 4 ไม่ต้องการ เปลี่ยนอาชีพ
กล่าวคือยังคงมีความต้องการที่จะทำนาต่อไป เหตุผลที่ได้จากการสัมภาษณ์ควบคู่กัน
กล่าวว่า เนื่องจากทำนามาแต่ครั้งบรรพบุรุษและอาศัยอยู่ในเขตลาดกระบัง เป็น เวลา
นานจึงมีความต้องการที่จะดำรงสภาพเดิมต่อไปให้นานเท่าที่จะทำได้ อีกประการหนึ่ง
ชาวนาสวนใหญ่มีความร่นอย หากมีการ เปลี่ยนอาชีพแล้วเกรงว่าจะไม่สามารถประกอบ
อาชีพอื่นได้

ตารางที่ 29

ความต้องการของ เกษตรกรในการประกอบอาชีพของบุตรหลาน

ความต้องการ	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
ต้องการให้บุตรหลานเป็นเกษตรกร	7	5.8
ไม่ต้องการให้บุตรหลานเป็นเกษตรกร	91	75.8
ไม่ทราบ/ไม่มีความเห็น	22	18.4
รวม	120	100.0

เมื่อสำรวจต่อไปถึงทัศนคติเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของบุตรหลาน เกษตรกรจำนวนถึง 91 ราย หรือ 75.8 % ซึ่งเป็นหัวหน้าครัวเรือนทางไม่ต้องการให้บุตรหลานเป็นชาวนา เช่นคน และที่ยังไม่ตัดสินใจแน่นอนหรือไม่มีความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้มีอยู่เป็นจำนวน 18.4 % สาเหตุสำคัญก็เนื่องมาจากไม่ต้องการให้บุตรหลานประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจที่ตนกำลังเผชิญอยู่ และเห็นว่าอาชีพอื่น เช่น ข้าราชการ จะมีฐานะทางสังคมดีกว่า มีหัวหน้าครัวเรือนจำนวนเพียงร้อยละ 5.8 ที่ยังคงต้องการให้บุตรหลานเป็นเกษตรกร เช่นคน

อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติแล้วบุตรหลานชาวนาเริ่มผละออกจากที่นามากขึ้น ไม่ว่าจะบิดามารดาจะมีความต้องการเกี่ยวกับอาชีพของตนอย่างไรก็ตามสถิติที่เป็นอยู่ และในที่สุดอาจก่อให้เกิดปัญหาการขาดแคลนแรงงานในการทำนาจนกลายเป็นปัญหาอย่างหนึ่งของเกษตรกรที่จะกล่าวต่อไป

ปัญหาของ เกษตรกรใน เขตลาคกระบัง

ตารางที่ 30

ปัญหาในการครองชีพและประกอบการ เกษตรของ เกษตรกรใน เขตลาคกระบัง

ปัญหา	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละของจำนวน ครัวเรือนกลุ่มตัวอย่าง
ปัญหา เรื่องที่ทำกิน	85	70.8
ขาดแคลนน้ำ	47	39.2
ดินขาดความอุดมสมบูรณ์	41	34.1
แมลงหรือโรคพืชรบกวน	44	36.7
ขาดเงินทุน	39	32.5
การคมนาคมขนส่งไม่สะดวก	12	10.0
ราคาลดผลผลิตต่ำ	53	44.2
ขาดแคลนแรงงาน	59	49.2
ขาดนักวิชาการส่งเสริมการ เกษตร	27	22.5
โจร ูรร้ายชุกชุม	32	26.7
อื่น ๆ	22	10.3
รวม	461	381.1

แบบสอบถามขอสุดท้าย เป็น เรื่องของปัญหาในการครองชีพและประกอบการ เกษตร โดยชาวนา เอง เป็นมร ะดับถึงปัญหา เหล่านั้น แต่ละครัว เรือนอาจจะประสบ กับปัญหามากกว่า 1 ซึ่งโดยเฉลี่ยแล้วครัวเรือนลาคกระบังกลุ่มตัวอย่างต่างมีปัญหา

ประมาณครัวเรือนละ 4 ปัญหาจากกลุ่มปัญหาทั้งสิ้น 11 กลุ่ม ยังมีรายละเอียด โดยเรียงลำดับจากปัญหาที่มีผู้ประสบกันมากที่สุดดังนี้

1. ปัญหาเรื่องที่ทำกิน นับเป็นปัญหาใหญ่ที่กำลังเผชิญหน้าชาวนา เขตลาคกระบังอยู่ในเวลานี้ โดยที่ชาวนาร้อยละ 70.8 กำลังประสบความเดือดร้อนในเรื่องดังกล่าว ปัญหาเรื่องที่ทำกินอาจมีในระคับตั้งแต่การบอกเลิกสัญญาเช่าในอีก 3 หรือ 5 ปีข้างหน้า ซึ่งทางก็ทำให้ชาวนามีความหวาดวิตก ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะยังไม่หมดสิ้นสัญญาก็ตาม การที่สัญญาเช่ากำลังจะหมดไปในระยะอีกไม่นานนัก ชาวนาย่อมไม่ปรารถนาที่จะลงทุนและลงแรงบนที่นาอย่างเต็มที่ อาทิ การใส่ปุ๋ย และพื้นที่ที่นาสำหรับการเพาะปลูกในปีต่อไป จึงยอมมีผลมาถึงการลดลงของผลผลิตตลอดจนขวัญของชาวนา นอกจากนี้แล้วชาวนาบางรายมีที่ทำกินลดลงและบางรายจะไม่มีที่ทำกินในฤดูฝนที่กำลังจะมาถึง เนื่องจากที่นาได้เปลี่ยนกรรมสิทธิ์แล้ว และเจ้าของใหม่ต้องการจะถมที่นาเพื่อปรับพื้นที่รับการพัฒนาที่หักอาศัย ชาวนาแต่เดิมได้รับการขอร้องให้ทำนาเป็นครั้งสุดท้าย แต่ยังไม่ได้รับการผ่อนผันให้อยู่อาศัยในที่นั้นจนกว่าจะหาที่อยู่ใหม่ได้

2. ปัญหาขาดแคลนแรงงาน ถ้าพิจารณาโดยกว้างในครั้งแรกอาจจะพบว่า เป็นที่น่าประหลาดใจที่การขาดแคลนแรงงานกลายเป็นปัญหาสำคัญของครอบครัวเกษตรกรรองลงมาจากปัญหาเรื่องที่ทำกิน ทั้ง ๆ ที่พื้นที่ดินมีไม่ใหญ่โตนักและเกษตรกรต่างมีครอบครัวที่จัดว่าอยู่ในชนาคีใหญ่ แต่มีครอบครัวชาวนาถึงร้อยละ 49.2 ประสบความลำบากเช่นนี้ แต่เมื่อศึกษาสภาพทางสังคมจะปรากฏว่าบุตรหลานชาวนาต่างละจากที่นาไปทำงานรับจ้างนอกเขตลาคกระบังในโรงงานในเขตลาคกระบังเอง หรือตามสถานที่ของหน่วยราชการต่าง ๆ ในแขวงลาคกระบัง และบิคารมาดาค่างก็ปรารถนาให้บุตรหลานได้ทำงานในภาคนอกการเกษตร จึงเกิดภาวะขาดแคลนแรงงานในการทำนา และการขอร้องเพื่อนบ้านในลักษณะการ "ลงแขก" ดังที่เคยกระทำมาก็ทำได้ยาก

ในปัจจุบัน เพราะส่วนใหญ่มากก็ประสบปัญหาเดียวกันและพยายามที่จะต้องแก้ไข ของตนเองก่อน การว่าจ้าง เป็นรายวัน เป็นสิ่งที่หัวหน้าครัวเรือนกำลังกระทำอยู่ แต่ก็ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง

3. ราคาผลผลิตต่ำ เป็นปัญหาที่ร่องลงมาจาก การขาดแคลนแรงงาน การที่ผลผลิตราคาตกต่ำลง หรือการที่ชาวชายไม่ได้ราคานับ เป็นปัญหาที่เกิดขึ้น เกษตรกรไทยเกือบจะทั่วประเทศ การที่ราคายผลผลิตต่ำแต่ต้นทุนการผลิตสูง ทำให้ชาวนา ไม่มีเงินที่จะลงทุนอย่างเต็มที่ในปีต่อไป แต่สภาวะการครองชีพฝืดเคืองทั่วไป

4. การขาดแคลนน้ำ เป็นปัญหาซึ่งในอดีตจะพบไม่บ่อยนัก เพราะที่นาของ เขตลาคกระบัง เกือบจะตั้งริมคลอง เลี้ยงควยคลองในลักษณะตาข่าย แต่จากการสัมภาษณ์หลังจากแบบสอบถาม ชาวนาระบุถึงที่มาของปัญหาว่า เนื่องมาจากตัดถนนล่าปลาทิว ทำให้หน้าในคลองไม่สามารถไหลถ่ายเทมายังที่นาของคนได้ เนื่องจากถนนทำหน้าที่เป็น เขื่อนกั้นน้ำอย่างก็

5. แมลงหรือโรคที่ชรบกวน จัดเป็นปัญหาที่อยู่ในระดับกลาง คือ ประมาณ 36.7 % ของครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างมีผู้ผลการ เกษตร เสียหาย เนื่องมาจาก แมลงหรือโรคที่ชรบกวน

6. ขาดเงินทุน นับเป็นปัญหาที่เนื่องมาจากความยากจนอันอาจถือ เป็นปัญหาต่อเนื่องกับปัญหาทั้งหมด มีชาวนาที่ระบุถึงสาเหตุนี้โดยตรง ประมาณ 32 %

7. การที่ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ยังอาจ เนื่องมาจากการขาดแคลนน้ำซึ่ง เกิดขึ้นจากการตัดถนน ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ เป็นปัญหาที่เกิดขึ้น 39.2 % สาเหตุอาจ เนื่องมาจากขาดการแนะนำการ ปรับปรุงดินอย่างถูกต้อง เพราะ เป็นบริเวณที่มีการ เกษตรติดต่อกันมา เป็นระยะ เวลานาน นอกจากนี้แล้วความยากจนของชาวนา ยังทำให้ไม่สามารถลงทุนจัดหาปุ๋ยมา เพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดินได้

8. ปัญหาโจรผู้ร้ายชุกชุม จัดเป็นปัญหาในอันดับรองลงมา แต่ก็นับว่ายังเป็นปัญหาอยู่ โดยประสบแก่เกษตรกรเป็นจำนวน 26.7 ปัญหาเรื่องโจรผู้ร้ายนับเป็นปัญหาสังคมโดยชาวนายระบุว่าในอดีตปัญหาโจรผู้ร้ายมีน้อยมากหรือไม่มีเลย

9. ชาคนักวิชาการส่งเสริมการเกษตร เนื่องจากเขตลาคกระบัง มีลักษณะกำลังระหว่างชนบทและเมือง การส่งเสริมการเกษตรในปัจจุบันจึงไม่ใช่นโยบายที่ชัดเจนของฝ่ายบริหาร จึงมีเกษตรกรประมาณ 22 % ของครัวเรือนทั้งหมดระบุว่า เป็นปัญหาของตน

10. ปัญหาอื่น ๆ เป็นปัญหานอกเหนือจากการที่กล่าวมาแล้ว อาทิ ปัญหาในเรื่องสาธารณสุขปศุสัตว์ ซึ่งถือเป็นปัญหาเกี่ยวกับภาวะการครองชีพคานหนึ่ง รวมทั้งปัญหาปลักย่อยต่าง ๆ ซึ่งมีผู้อ้างถึงประมาณ 10.3 % จึงทำให้มีการสำรวจถึงปัญหาทางคานสังคมและสภาพแวดล้อมต่อไป

11. การคมนาคมขนส่งไม่สะดวก เป็นสิ่งที่ เป็นปัญหาน้อยที่สุดในเรื่องของการครองชีพและประกอบการ เกษตรของ เกษตรกรในเขตลาคกระบัง มีชาวนายเพียง 10 เปอร์เซ็นต์ที่ระบุถึงปัญหานี้ ซึ่งหมายความว่าในปัจจุบันการคมนาคมขนส่ง ไม่ว่าจะเป็นการเคลื่อนย้ายผลผลิต หรือการติดต่อของประชากรมีความสะดวกมากขึ้น คือมีการคมนาคมทั้งทางบก และทางน้ำ อย่างไรก็ตามชาวนายที่นับเอาการคมนาคมเป็นปัญหานี้ให้เหตุผลในแง่ของการขนส่งสาธารณะ (public transport)

และสภาพถนนที่ยังมีคุณภาพไม่ค้ำนัก กล่าวคือ รถโดยสารประจำทางยังคงดำเนินการโดยเอกชน การเดินรถไม่สม่ำเสมอ สภาพรถทรุดโทรม รถประจำทางในสภาพของรถบัส (bus) จะวิ่งคิกคอรระหว่างเขตพระโชนงกับลาคลาคกระบัง หรือบนเส้นทางถนนลาคกระบัง เท่านั้น ถนนสายอื่นมีรถแมคเล็กหรือรถสองแถวเป็นการขนส่งสาธารณะ ทำให้การเดินทางไม่ค้ำเท่าที่ควร นอกจากนั้นแล้วสภาพผิวถนนบางตอนเป็นหลุมบ่อ และเนื่องจากถนนในเขตลาคกระบังส่วนใหญ่จะต้องตัดผ่านคลองขนาดเล็ก ทำให้มีสะพานอยู่เป็นจำนวนมาก สะพานบางช่วง เป็นสะพานไม้ทรุดโทรมและหักพัง การเดินทางโดยเฉพาะอย่างยิ่งฤดูฝนอาจระงักงันได้

ตารางที่ 31

ปัญหาสังคมและสภาพแวดล้อมของ เกษตรกรในเขตลาคกระบัง

ปัญหา	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละของจำนวนครัวเรือนกลุ่มตัวอย่าง
ปัญหา เรื่องการศึกษาของบุตรหลาน	27	22.5
ปัญหา เรื่องการหางานทำของบุตรหลาน	39	32.5
การย้ายออกของผู้นิยม	42	35.0
การสาธารณสุขบุคคล เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา		
ไม่เพียงพอ	54	45.0
ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ เช่น เสียงและ		
ไอพิษจากการจราจร	0	0
ปัญหาการมีบุตรมาก	12	10.0
อื่น ๆ	6	5.0

อาจกล่าวได้ว่าในเขตลาคกระบัง สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติยังไม่อยู่ในสถานะที่เป็นปัญหา จากการสอบถามเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างในเรื่องของปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ เช่น เสียงและไอพิษจากการจราจร ไม่มีครัวเรือนใครระบุว่าประสบกับความเดือดร้อนดังกล่าว แต่สิ่งที่ชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นว่า เป็นปัญหาก็คือ การบริการสาธารณสุขบุคคล เช่น ไฟฟ้า และน้ำประปา โดยปรากฏว่ามีจำนวนครัวเรือนร้อยละ 45 ซึ่งเป็นสัดส่วนสูงสุดของจำนวนครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างในหมวดปัญหาสังคมและสภาพแวดล้อมต้องการให้มีบริการทั่วถึงในเขตที่ตนอยู่อาศัย รองลงมาได้แก่

เรื่องการย้ายออกของผู้เยาว์ ซึ่งเป็นปัญหาของเกษตรกรร้อยละ 35 ต่อจากนั้นที่นับว่าเป็นปัญหาใดแก่ เรื่องการทำงานท่าของบุตรหลานร้อยละ 32.5 และปัญหาเรื่องการศึกษาร้อยละ 22.5 ส่วนเรื่องการมีบุตรมาก เกษตรกรเพียง 10 % กล่าววาทคนมีปัญหากับเรื่องนี้ นอกจากนั้นเป็นปัญหาอื่น ๆ

จะเห็นได้ว่าสภาพแวดล้อมธรรมชาติของลาคกระบั้งยังจัดอยู่ในลักษณะสามัญทั่วไปของชนบท คือ ยังไม่ถูกทำลายมากจนเกิดความเป็นพิษให้เป็นปัญหาต่อผู้อยู่อาศัย แต่ความต้องการบางประการ อาทิ การสาธารณสุขโรคที่เกษตรกรในเขตลาคกระบั้งคาดหวังและถือว่าเป็นสภาพที่เป็นปัญหา เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและกระทำอยู่ทั่วไปในเมือง (urban area) นอกจากนั้นแล้ว เกษตรกรของเขตลาคกระบั้งยังประสบกับปัญหาการย้ายออกของบุตรหลาน (ซึ่งที่กล่าวไว้แล้วในตารางที่ 16) เรื่องการทำงานท่าและเรื่องการศึกษาร้อยละ 22.5 ซึ่งโดยธรรมชาติของปัญหาแล้ว เป็นความคาบเกี่ยวกับระหว่างปัญหาเฉพาะของเมืองและของชนบท ผลสรุปจากสภาวะเช่นนี้ก็คือ เกษตรกรชนเมืองกำลังเผชิญหน้ากับปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมเมือง แต่เป็นสภาพที่ต้องปรับตัวบนพื้นฐานของสังคมชนบท

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิเคราะห์ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน
ในเขตลาคกระบ้ง

จากการศึกษาที่ผ่านมาจะพบว่า การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินของเขต
ลาคกระบ้งก่อให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวนาซึ่ง เป็นประชากรส่วนใหญ่บนพื้นที่
ผลกระทบที่เกิดขึ้นมีเหตุผลเสียหรือเป็นปัญหาเสมอไป อาทิ การคมนาคมขนส่ง แม
จะมีผลกล่าวถึงสภาพความเดือดร้อนทางถนน ซึ่งสามารถปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นกว่าเดิม
แต่เมื่อเปรียบเทียบในครั้งอดีตขณะที่ลาคกระบ้งยังคงสภาพเป็นชนบทอย่างแท้จริง
(proper rural area) การคมนาคมทางบกติดต่อกับเมือง กรุงเทพฯ ฯ
กระทำได้อีกแต่เพียงโดยคลองประเวศบุรีรมย์และทางรถไฟสายตะวันออกเท่านั้น แต่
ทุกวันนี้ ชาวลาคกระบ้งสามารถเดินทางไปกรุงเทพฯ เข้าไปเป็นกลีบ สามารถรับ
และแลกเปลี่ยนข่าวสาร การบริการและวัฒนธรรมเมืองในเวลาอันรวดเร็ว เช่นเดียวกับ
ผู้ที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครทั้งหลาย นับเป็นความสะดวกสบายในชีวิตความเป็น
อยู่เพิ่มขึ้นกว่าเดิมในเรื่องประเภทของงาน บุคลากรชาวาลาคกระบ้งมีโอกาสเลือก
ประเภทการประกอบอาชีพหารายได้ได้มากขึ้น การมีหน่วยงานของรัฐบาลและเอกชน
เข้าไปตั้งสาขาและที่ทำการในแขวงลาคกระบ้ง เช่น สถานศึกษา ธนาคาร สถานี
ตำรวจ ก็จะทำให้ประชากรลาคกระบ้งได้รับการบริการ และสามารถปรับปรุงคุณภาพ
ของชีวิตให้ดีขึ้น

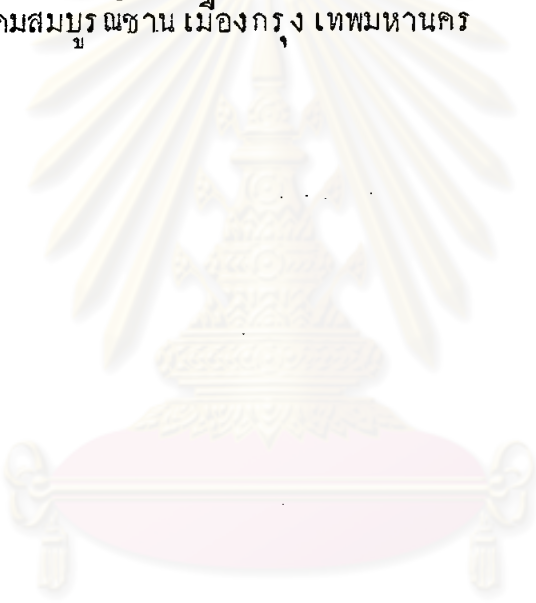
อนึ่ง ปัญหาบางประการที่กำลังเผชิญหน้าเกษตรกรชาวเมืองแห่งนี้ก็
อาจเป็นภาวะความเป็นไป ซึ่งมีได้เกี่ยวเนื่องกับการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในเขต
ลาคกระบ้ง ทว่าเป็นสภาพที่เกิดขึ้นกับส่วนอื่น ๆ หรือภาวะการณ์อื่นของประเทศ เช่น
ปัญหาเรื่องราคาสินค้าตกต่ำซึ่งแม้จะมีได้มีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการใช้ที่ดินใด ๆ
เกิดขึ้น ชาวาลาคกระบ้งในฐานะเกษตรกรไทยก็จะต้องได้รับความเดือดร้อน เช่น
เกี่ยวกับชาวาลาคอื่นของประเทศ เพราะเป็นสาเหตุซับซ้อนในระดับชาติ

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาโดยลึกซึ้งอาจกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลง การใช้ชีวิตใน เขตลาคกระบังจากสภาพชนบทสู่สภาพเมืองสร้างปัญหาให้กับชาวนาทั้ง ทางด้านเศรษฐกิจและสังคม อาจเป็น เรื่องน่าประหลาดใจสำหรับบางคนในบางครั้ง เมื่อคำนึงถึงว่า "ชาวนาหายไปไหน เมื่อเมืองถูกสร้างขึ้นมา" เป็นการยากที่จะตอบปัญหานี้ได้ครบถ้วนและถูกต้อง สิ่งที่จะต้องยอมรับกันในขั้นต้นคือ ชาวนาจะ ชาติที่ทำกิน ภาวะการณเช่นนี้อาจจะไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนหรือไม่ใช่สภาพปัญหา ถาชาวนาตลอดจนบุตรหลาน "พร้อม" ในการดำเนินชีวิตใหม่ กล่าวคือพร้อมที่จะเปลี่ยน อาชีพเป็นชาวเมือง (urban people) โดยมีสภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจ ที่เกื้อหนุน ใคแก่ สภาพการศึกษาซึ่งยอมมีอิทธิพลต่อการได้รับเลือกเข้าทำงาน โอกาส ในการ เลื่องงาน ตลอดจนค่านิยมและการปรับตัวต่อการดำเนินชีวิตแนวใหม่ นอกจากนี้ แล้วถาชาวนาและครอบครัวมีภาวะ เศรษฐกิจที่มั่นคง กล่าวคือ ไม่มีปัญหาทางการเงิน ไม่มีหนี้สิน ชาวนาย่อมมีโอกาส เลือกที่อยู่อาศัย ซื้อหาการบริการที่จำเป็นตลอด จนถึงการลงทุนเพื่อให้เกิดรายได้อ่าง ๆ เมื่อชาวนาอยู่ในสภาพดังกล่าว การ เปลี่ยน สภาพของพื้นที่จากชนบทเป็น เมืองย่อมจะทำให้ชาวนาได้รับแต่ประโยชน์ มีความสะดวก สบายทันสมัย มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นสมดัง เจตนารมย์ที่รัฐบาลคาดหวังไว้ เมื่อมีการพัฒนา พื้นที่ ชาวนาอาจไม่ไคหายไปไหน หากแต่เปลี่ยนสภาพที่อยู่อาศัย เปลี่ยนงาน เปลี่ยน บุคคลิก

เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป ดังนั้น ถาชาวนาไม่อยู่ในภาวะ "พร้อม" ที่จะดำเนินชีวิตในสภาพแวดล้อมใหม่ ผลที่เกิดขึ้นก็คือ การมีชีวิตที่ ปราศจากจุดหมายและอนาคต

ชาวنالาคกระบังส่วนใหญ่เป็นชาวนายากจน มีปัญหาการเงิน มีขนาด ครอบครัวที่ค่อนข้างใหญ่ เพราะมีบุตรมาก (6 - 8 คนขึ้นไป) มีความรุ่มรวย ยากที่จะ เปลี่ยนอาชีพจากภาคการ เกษตร เป็นภาคนอกการ เกษตร การดำเนินชีวิตทั่วไปจึง อยู่ในสภาพ "ชายของ เกา" ส่วนบุตรหลานของ เกษตรกร เมื่อไม่มีที่ทำกินค้อจากบิดา

มาตรา และเนื่องจากปีคามาตราก็มีได้มีความต้องการที่จะให้ค่าเงินอาชีพเกษตรกร
 ต่อไป การทำงานเท่าเท่าที่จะเป็นไปได้ คือ การ เป็นกรรมกรในโรงงาน ซึ่งส่วนใหญ่
 ก็จะเป็นกรรมกรที่ไม่มีความชำนาญ (unskilled workers) รายได้จากการ
 ประกอบอาชีพที่ย่อมยากที่จะเพียงพอค่าจุนคร ออมครวั ซึ่งมีปีคามาตราควบคุมด้วย สถาน
 การณ์เช่นนี้ทำให้ครอบครัว เกษตรกรจำเป็นต้อง เลือกที่อยู่อาศัยและการค่า เงินชีวิตที่
 พอเหมาะ กับสภาพรายได้ ในที่สุดเมื่อพื้นที่เปลี่ยน เป็น เมือง ชาวนาก็จะกลายเป็นสภาพ
 เป็นคนว่างงาน หรือกรรมกรที่อาศัยอยู่ในแหล่ง เสื่อมโทรมไม่ไกลจากโรงงานบนพื้นที่
 ซึ่งครั้งหนึ่งคือที่นาที่อุดมสมบูรณ์ชาน เมืองกรุง เทพมหานคร



ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประมวลปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของชาวนาอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน

จากปัญหาต่าง ๆ ซึ่งศึกษามาจากเกษตรกรเอง สามารถประมวลผลกระทบบ่อย
ตรงดังนี้

ปัญหาเศรษฐกิจ

1. ปัญหาการขาดที่ทำกินทั้งในปัจจุบันและที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต
2. ปัญหาคุณภาพของที่ทำกินในปัจจุบัน เนื่องจากมีการก่อสร้างเกิดขึ้นมาก ทำให้ดินเริ่มเสื่อมคุณภาพและไม่เหมาะสมที่จะใช้ทำนาอีกต่อไป เช่น การมีถนนกันแนวคลองส่งน้ำ ทำให้มีการขาดแคลนน้ำ ปุ๋ยในดินซึ่งเกิดจากน้ำแช่ซึ่งในนายอมหมกไปด้วย นอกจากนี้การมีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นใกล้เคียงอาจทำให้เกิดสภาพแวดล้อมเป็นพิษ
3. ปัญหาการขาดแคลนแรงงาน
4. ปัญหาการขาดแคลนเงินทุน เนื่องจากที่ทำกินและผลผลิตลดลง

ปัญหาสังคม

1. ปัญหาการว่างงาน
2. ปัญหาที่อยู่อาศัย
3. ปัญหาเรื่องอนาคตของบุตรหลาน
4. ปัญหาการดำเนินชีวิตที่ต่ำกว่ามาตรฐาน
5. ปัญหาอาชญากรรม
6. ปัญหาการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่

ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในระบอบภาค

เมื่อพิจารณาในระบอบภาคหรือระบอบประเทศ การที่เขตต่อชนบทของกรุงเทพมหานครจะกลายเป็นสภาพเมืองอย่างแท้จริง ผลกระทบประการแรกคือ ที่นาที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดของประเทศมีหนึ่งกำลังจะหมดสิ้นไป ภาวะเช่นนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะเขตลาคกระบั้งแต่กำลังดำเนินอยู่อย่างรวดเร็ว และมันคงในชานเมืองกรุงเทพ ฯ ทุกด้านตามวิถีที่กฎหมายผังเมืองยังไม่ยอมบังคับใช้ในทางปฏิบัติ แบบจำลองเช่นนี้ยังเกิดขึ้นรอบเมืองใหญ่อื่น ๆ ของประเทศไทยด้วย เช่น จังหวัดเชียงใหม่ การที่ที่นาของประเทศลดลงขณะที่จำนวนประชากรชนบทกำลังเพิ่มมากขึ้น และเทคโนโลยีด้านการเกษตรยังล้าหลังประเทศที่พัฒนาแล้ว ย่อมจะทำให้เกิดผลต่อเนื่องถึงปริมาณผลผลิตอันจะนำมาซึ่งรายได้ในการเลี้ยงดูประชากรที่เพิ่มขึ้น

ปัญหาที่เห็นได้ชัดอีกคือ ปัญหาการขาดแคลนพื้นที่สีเขียว (green area) ของกรุงเทพมหานคร ปกตินครหลวงของไทยก็กำลังประสบกับปัญหานี้อย่างหนัก แต่ในเขตชานเมืองที่ยังคงรักษาทุ่งนาไว้ได้น่าจะเป็นพื้นที่ธรรมชาติ หรือพื้นที่สีเขียวที่อยู่ใกล้ที่สุดและราคาถูกที่สุดสำหรับการเดินทางมาบริโภคของชาวเมืองหลวง และยังอำนวยความสะดวกทางเศรษฐกิจในแง่ของการเป็นแหล่งผลิตข้าวแหล่งหนึ่งของประเทศด้วย เมื่อพื้นที่สีเขียวมีน้อยลงไปในอนาคต โดยเกิดโรงงานและตึกกรมบ้านของขึ้นมาแทน ประชากรกรุงเทพ ฯ จะต้องเดินทางไกลมากขึ้น และเสียค่าใช้จ่ายมากขึ้นในการพบกับทัศนียภาพ

นอกจากนี้แล้วการที่กรุงเทพ ฯ เติบโตไปโดยไม่หยุดยั้งและโดยไม่มีใครยับยั้งจนรุดล้ำเข้าไปในพื้นที่เกษตร เช่นนี้ ในทางผังเมืองแล้วจะเห็นได้ทันทีว่าเป็นการเพิ่มปัญหาของกรุงเทพ ฯ ที่มีอยู่เกินประมาณในขณะนี้และสร้างปัญหาใหม่ ๆ อันเกินแก่การแก้ไขในที่สุด อาทิ ปัญหาจราจร อันเกิดจากการเดินทางเชื่อมโยงระหว่างที่อยู่อาศัยที่เปื้อนใหม่ในย่านชานเมืองกับใจกลางกรุงเทพ ฯ ปัญหาความไม่เพียงพอของสาธารณูปโภคซึ่งรัฐจะต้องจัดการบริการ "โลกาม" เมืองใหม่อย่างไม่จบสิ้น ปัญหาเรื่องการขาดแคลนไฟฟ้า น้ำประปา ปัญหาอาชญากรรม สาธารณสุข ฯลฯ ล้วนเป็นปัญหาต่อเนื่องมาจากการนี้ทั้งสิ้น ในที่สุดแล้วชานเมืองกรุงเทพ ฯ ก็จะมีสภาพ

ไม่มีกับส่วนอื่นของกรุงเทพฯ กล่าวคือ มีการใช้ที่ดินโดยปราศจากการควบคุม (uncontrolled landuse) ทำให้นครหลวงของประเทศไทยยังคงเติบโตตามยถากรรม (haphazard growth) คอไป และขณะที่มีการเปลี่ยนกรรมสิทธิ์ที่ดิน หรือในระหว่างที่เจ้าของที่ดินยังไม่พร้อมที่จะลงถนนบนที่ดินของตน ที่ดินซึ่งถือว่ามีคุณภาพสูงที่สุดของประเทศจะยังคงปล่อยให้ว่างเปล่า ลักษณะของพื้นที่ซึ่งมิได้มีการทำนา และยังมีได้มีการก่อสร้างกลายเป็นพื้นที่ซึ่งปราศจากคุณค่าทางเศรษฐกิจทั้งสิ้น

ปัญหาประการสุดท้ายคือ ปัญหาทางด้านสังคม ส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาอันเนื่องมาจากชาวนาที่ไม่สามารถจะทำนาได้อีกต่อไป เป็นสภาพที่ชาวนาจะคงยอมรับและต้องการการปรับตัวที่ถูกตองซึ่งถือกล่ามาแล้ว ชาวนาไทยมักจะมีฐานะทางเศรษฐกิจยากจน ไม่มีที่ดินของตนเอง ซาคความรณรู้ในวิชาการสมัยใหม่ เมื่อไรที่หากินจึงอยู่ในสภาพที่ว่างงาน ไรที่อยู่อาศัย จำเป็นที่รัฐบาลจะต้องวางมาตรการเพื่อให้ชาวนาชนเมืองยังมีโอกาสที่จะประกอบอาชีพของตน โดยคงพื้นที่นาไว้มิให้กลายเป็นเมืองไปเสียหมด และการป้องกันย่อมง่ายกว่าการแก้ไขเมื่อปัญหาเกิดขึ้นแล้ว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย